

Cătălin Varga

**Structuri retorice și omiletice
reflectate în unele scrieri ale
Noului Testament**

Cătălin Varga

*Structuri retorice și
omiletice reflectate
în unele scrieri
ale Noului Testament*

Editura MEGA
Cluj-Napoca
2019

*Tipărită cu binecuvântarea Înalt Preasfințitului Andrei,
Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și
Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului*

DTP și copertă:
Editura Mega

Redactor:
Simina Baumgarten

© Cătălin Varga, 2019

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VARGA, CĂTĂLIN

Structuri retorice și omiletice reflectate în unele scrieri ale Noului Testament
/ Cătălin Varga. – Cluj-Napoca: Mega, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-020-134-2

2

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

*Părinților Profesori Stelian Tofană și Vasile Gordon,
cei care mi-au descoperit tainele analizei
exegetice respectiv omiletice,
Cu recunoștință.*

Cuprins

PREFAȚĂ.....	11
ARGUMENT.....	16
INTRODUCERE.....	26
CAPITOLUL I. ELEMENTE DE RETORICĂ ÎN LIMBAJUL APOSTOLIC.....	36
CAPITOLUL II. SCHIMBAREA LA FAȚĂ ÎN EVANGHELIA DUPĂ SFÂNTUL LUCA – O STRUCTURĂ OMILETICĂ?.....	43
2.1 Textul în versiunea greacă, în câteva traduceri moderne și traducerea noastră.....	43
2.2 O interpretare teologică a episodului.....	49
2.3 Analiza episodului din prisma trăsăturilor specifice omileiei.....	59
2.4 Are acest episod lucanic o structură omiletică?.....	64
CAPITOLUL III. UNGEREA DIN BETANIA (IOAN 12, 1-8) – O STRUCTURĂ OMILETICĂ?.....	68
3.1 Textul în versiunea greacă și în traducerea noastră.....	68
3.2 Problematika personajului „Maria”.....	71
3.2.1 <i>Tradiția patristică cu privire la istoricitatea personajelor din scena ungerii din Betania.....</i>	<i>77</i>
3.2.2 <i>Este Maria din Betania un personaj controversat?.....</i>	<i>79</i>
3.3 Analiza versiunilor sinoptice.....	80
3.3.1 <i>Raportul teologic al celor trei narațiuni.....</i>	<i>84</i>
3.4 Dinamica dintre narațiunile sinoptice și cea de la Ioan.....	90
3.5 Structura omiletică și retorică a pericopei.....	95
3.5.1 <i>Contactul dintre tradițiile ungerilor în stadiul transmiterii lor omiletice..</i>	<i>95</i>
3.5.2 <i>Pericopa Ioan 12, 1-8 din perspectiva unui peroratio retoric.....</i>	<i>100</i>

3.5.2.1 Sfântul Apostol Ioan și posibilele sale abilități retorice pe scurt.....	100
3.5.2.2 Retorica pericopei ungerii din Betania.....	105

CAPITOLUL IV. MAREA PREDICĂ A SFÂNTULUI APOSTOL PETRU DIN IERUSALIM (FAPTELE APOSTOLILOR 2, 14–36).....	111
4.1 Textul în versiunea greacă și în câteva traduceri moderne.....	111
4.2 Premise teologice ale cuvântării.....	115
4.3 Structura omiletică a cuvântării.....	120
4.4 Urmările imediate ale predicii – dezideratul oricărui propovăduitor.....	125

CAPITOLUL V. RETORICA ÎNDEMNULUI LA SUPUNERE FAȚĂ DE AUTORITĂȚILE CIVILE (ROMANI 13, 1–7).....	129
5.1 Textul în versiunea greacă și în traducerea noastră.....	129
5.2 Relația dintre autoritatea politică și cea religioasă rezumată în Sfânta Scriptură pe scurt.....	133
5.3 Dinamica supunerii față de autoritatea civilă.....	139
5.4 Retorica supunerii în <i>Romani</i> 13, 1–7.....	151
5.4.1 Retorica epistolei către <i>Romani</i> (analiză secvențială).....	151
5.4.2 Supunerea față de autorități din perspectivă retorică.....	178

CAPITOLUL VI. RETORICA PORUNCII EXCLUDERII INCESTUOSULUI DIN BISERICĂ (1CORINTENI 5, 1–5).....	187
6.1 Textul în versiunea greacă și în traducerea noastră.....	187
6.2 Scurte precizări isagogice privitoare la contextul general al imoralității din Corint.....	190
6.3 Punctarea problematizării corintene.....	193
6.4 Sclavie și libertate în problema incestuosului.....	194
6.5 Retorică pentru reclusiune în <i>1Corinteni</i> 5, 1–5.....	199

CAPITOLUL VII. IMNUL DRAGOSTEI PAULINE (1 CORINTENI 13) – O CONSTRUCȚIE RETORICĂ?.....	205
7.1 Textul în versiunea greacă și în câteva traduceri moderne.....	205
7.2 Dragostea (ἀγάπη) premisa forte a imnului dumnezeiesc.....	207
7.3 Un posibil scop al structurii retorice și poetice a imnului.....	211

CAPITOLUL VIII. RETORICA EPISTOLEI CĂTRE GALATENI A SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL.....	223
8.1 Noțiuni introductive.....	223
8.2 Structura retorică și literară a epistolei pe scurt.....	226

8.3 Modelul retoric al epistolei, propus de biblistul H. D. Betz și criticile aduse acestuia.....	232
CAPITOLUL IX. SFÂNTUL APOSTOL PAVEL ȘI RETORICA EPISTOLEI LUI DUMNEZEU CĂTRE FILIPENI 1, 12–21.....	260
9.1 Textul în versiunea greacă și în traducere proprie	260
9.2 Contextul și interpretarea pericopei.....	263
9.3 Elemente de retorică identificate în textul (1, 18–26).....	279
CAPITOLUL X. EVREI 13, 10–14 – O PREDICĂ CE MILITEAZĂ PENTRU SEPARAȚIA CREȘTINISMULUI DE IUDAISM?.....	284
10.1 Textul în versiunea greacă și în traducere proprie	284
10.2 <i>Evrei 13</i> ca o predică ce rezumă întreaga epistolă.....	288
10.2.1 <i>Probleme legate de autenticitatea lui Evrei 13 în lumina cercetărilor moderne</i>	288
10.3 Este textul din <i>Evrei 13, 10–14</i> un îndemn omiletic la despărțirea Cultului creștin de cel iudaic?.....	297
10.4 Structura omiletică și retorică a epistolei către <i>Evrei</i> și în special a capitolului 13.....	315
CAPITOLUL XI. RETORICA ESHATOLOGIEI EPISTOLEI 2PETRU.....	325
11.1 Noțiuni introductive strict legate de autor și destinatari	325
11.1.1 <i>Problema pseudoepigrafiei</i>	325
11.1.2 <i>Destinatarii epistolei</i>	337
11.2 Dimensiunea teologică a epistolei	340
11.2.1 <i>Hristologia epistolei</i>	340
11.2.2 <i>Soteriologia epistolei</i>	342
11.2.3 <i>Eshatologia Epistolei</i>	344
11.3 Eshatologie și Retorică în <i>2Petru</i>	346
11.3.1 <i>Analiza discursului eshatologic ca premisă pentru persuasiune</i>	346
11.3.2 <i>Analiza discursului retoric</i>	357
CAPITOLUL XII. PATHOS-UL ȘI HRISTOCENTRICITATEA CUVÂNTĂRILOR APOSTOLICE, CHEIA UNEI PREDICI REUȘITE.....	366
12.1 <i>Pathos</i> -ul verbal: emoții și trăiri reprezentate.....	366
12.2 <i>Pathos</i> și hristocentricitate în predica apostolică.....	370
CONCLUZII.....	376
BIBLIOGRAFIE.....	387

Prefață

Nevoia abordării unui asemenea subiect biblic, care este aproape absent în preocupările bibliștilor români, se impune de la sine. Această cercetare, foarte minuțioasă și bine articulată, a părintelui doctorand Cătălin Varga, fost student de-al meu, se adaugă altori încercări, de acest fel, între care aș aminti lucrarea părintelui profesor de la București, Constantin Preda, care abordează Cartea „Faptele Apostolilor”, din perspectiva criticismului retoric biblic.

Cercetarea de față, în schimb, își propune să lărgescă orizontul, abordând, pe același filon, alte câteva pericope noutestamentare, după cum afirmă însuși autorul: „Acest nou capitol de hermeneutică biblică, dorim să-l dezvoltăm în această lucrare științifică, extinzând viziunea criticismului retoric și asupra altor cărți noutestamentare, cum ar fi: Evanghelia după Luca, Faptele Apostolilor, 1 Corinteni, Galateni, Filipeni și Evrei, completându-l cu cerințele specifice domeniului de omiletică și retorică”.

Trebuie spus că, această cercetare, pe lângă faptul că acoperă un mare gol în literatura de specialitate românească, este, totuși, nefinalizată, fiindcă, așa cum afirmă, din nou, autorul în concluziile sale, este doar un prim pas ce așteaptă să fie completat cu alte analize retorice de calitate, pe toate cărțile Noului Testament (desigur, doar acolo unde nevoia unui astfel de demers exegetic se impune de la sine): „De aceea, cerem îngăduință părerilor critice ale specialiștilor, răbdare din partea cititorilor, împreună colaborare pe acest tărâm frumos al criticismului retoric biblic cu oricine este deschis pentru continuarea acestui proiect și, nu în ultimul rând, putere și sănătate de la Bunul Dumnezeu, să pot înainta cu cercetarea și pe alte zone ale Noului Testament, care au rămas omise; dar, în speță, și pe zona Vechiului Testament – iar prin aceasta dezvălui, conform paradigmei retorice a sintagmei „vreau să vă fac cunoscut fraților” (2 Pt 3,1), liniile viitorului meu proiect de cercetare biblică”. Așadar, putem să spunem că așteptăm, cu viu interes, finalizarea acestui proiect științific, necesar peisajului bibliografic biblic românesc!

Retorica (lat. *rhetorica* / gr. *rētorikē*) este un domeniu vechi de studiu,

aparținător spiritelor nobile, fiind în antichitate apanajul celor mai titrați vorbitori în public. Cel ce stăpânea cu succes această artă a preafrumosului uman, avea acces la cele mai bine păzite secrete ale spiritului, la însăși taina unei persoane, ceea ce făcea din el, un nemuritor al epocii. Definițiile antice ale retoricii, în schimb, cu greu comportă o viziune unanimă: pentru Aristotel, filozofia și retorica erau un dat organic; pentru Platon, țelul retoricii era multiplicarea binelui în societate; filozoful Zeno spunea că tehnica retorică aduce celui în cauză o serie de avantaje în viață; Quintilian definea retorica ca fiind „arta discursului frumos” etc.

Criticismul retoric biblic, în schimb, este un subiect de cercetare relativ nou, adus în atenția specialiștilor internaționali, prin contribuția biblistului german H. D. Betz, despre care, autorul lucrării de față, spune cu curaj, că are unele minusuri evidente la nivelul construcției exegetice, punctându-le atât în Argumentul cărții, cât și la capitolul dedicat analizei Epistolei Sfântului Pavel către Galateni.

În vara anului 1974, cu ocazia unui Congres General al Asociației bibliștilor din întreaga lume „Studiorum Novi Testamenti Societas” (SNTS), ținut în Suedia, biblistul german H. D. Betz, susține o comunicare intitulată sugestiv „*The Literary Composition and Function of Paul's Letter to the Galatians*”, care, se pare că, a inițiat un nou drum în lumea cercetărilor biblice, pe această temă. De atunci, și până în prezent, numeroși cercetători și profesori de Noul Testament (Barrett, Aletti, Davies, Meyer, Aune, Meeks, Swetnam, Hübner, Bünker, Jewett, Hughes, Watson, Mitchell etc.), au adăugat termenul de „Retorică” în multe din titlurile noilor lor cercetări.

Însă, așa cum punctează critic și părintele Cătălin Varga, înainte de a sistematiza o Epistolă a Noului Testament după categoriile retoricii clasice a lui *prescript, exordium, narration, propositio, probatio, paraenesis, postscript*, trebuie avut în vedere faptul că o Epistolă noutestamentară nu este o cuvântare energică în fața unui auditoriu cochet, deși avea și rolul de a fi citită în Biserică la serviciul liturgic (*Col 4,16*).

Retorica inspirată de Dumnezeu epistolelor pauline, trebuie analizată în contextul ei. Spre deosebire de Epistola către Galateni, scrisă în grabă, din nevoia de a mai îndrepta ce se putea, în interiorul comunității, Epistola către Romani, spre exemplu, poate fi analizată retoric mai cu succes, fiindcă ea a fost redactată fără a fi supusă la prea multe presiuni de ordin social. Gândită ca o expunere a teologiei sale, Epistola Sfântului Pavel adresată creștinilor din Roma, spre deosebire de cea către Galateni, oferă o serie întregă de argumente dialectice, construite retoric din punctul de vedere al texturii limbajului și al ideilor: 1,18–32 (argumentare expozitivă) / 2, 1 – 3, 20 (text

argumentativ); 3, 21–26 (argumentare expozitivă) / 3,27 – 4,25 (text argumentativ); 5, 1–21 (argumentare expozitivă) / 6,1 – 7,25 (text argumentativ); 8,1–30 (argumentare expozitivă) / 8,31 – 11,36 (text argumentativ); 12,1 – 15,7 (text exortativ); 15,8–13 (concluzii). Fiecare secțiune expozitivă, respectiv argumentativă a Epistolei către Romani, dezvoltă o teologie tradițională, pe care autorul crede că o are în comun cu creștinătatea romană, imprimând totodată și unele secvențe retorice care merită a fi identificate și explicate în context. Este exact ceea ce face părintele Cătălin Varga când abordează, din perspectivă retorică, persuasiunea paulină a supunerii (*ὑποτάσσω*) față de înaltele autorități romane imperiale de la acea vreme (*Rom* 13,1–7).

Cu privire la celelalte abordări retorice propuse în volumul de față, autorul dă dovadă de un spirit analitic echilibrat – deziderat la care însuși subscrie încă din Argumentul cărții, identificând textele cu un puternic accent retoric, pe care le analizează mai apoi, din perspectiva tehnicii persuasive. Așa este cazul, spre exemplu, în capitolul dedicat Epistolei către Filipeni, unde autorul preia verbul *προκοπή* analizându-l din latura lui persuasivă, menit să sporească încrederea creștinilor în propășirea Evangheliei Domnului Iisus Hristos, chiar dacă logica detenției pauline, minimaliza orice șansă. Forța retorică a acestei expunerii, este fără îndoială, o mostră din ceea ce-a însemnat elocința cuvântărilor apostolului neamurilor, ele depășind, în genialitatea lor, orice formă închistată a raționamentului liniar.

De asemenea, pasajele invocate analizei retorice din epistolarul corintean vin să demonstreze și ele, particularitățile stilistice ale Sfântului Pavel, care devine, fără îndoială, unul dintre cei mai gustați predicatori ai Bisericii primare, rămânând, peste veacuri, paradigmă tuturor celor însărcinați cu povara frumoasă a evanghelizării.

Destul de provocatoare este analiza retorică a părintelui Cătălin Varga pe episodul Schimbării la Față a Domnului Iisus, varianta lucană, o abordare originală încă din start. Autorul propune o interpretare inedită în spațiul biblic românesc, marșând pe teza potrivit căreia întreaga narațiune folosită de Sfântul Luca ar avea la baza ei o predică aparținătoare cultului creștin primar, prin care se propovăduia, pe baza unei experiențe pragmatice, dumnezeirea lui Iisus Hristos (2Pt1,16–18; 1In 1,1–4). În cele ce urmează, redau concluzia autorului: „Se vede, de departe, că pe lângă motivul teologic (dumnezeirea Mântuitorului) reliefat printr-o predică expozitivă, Sfântul Luca își organizează predica și potrivit modelului chiasmic, adică acea formă de paralelism invers, care se concentrează asupra unei teme principale. Vedem că versetele aliniate potrivit paralelismului invers: A – B – C / C¹ – B¹ – A¹ sunt doar niște artificii literare, care anunță, de fapt, miezul evenimentului: apropiata clipă a

Patimilor Mântuitorului, sau după structura chiastică de mai sus, nucleul D, adică: „care arătându-se întru slavă, vorbeau despre sfârșitul Său pe care avea să-l împlinească în Ierusalim” (v. 31). Sfântul Luca operează trei cercuri de paralelisme concentrice neprelucrate, orientate la margine asupra motivului urcării pe munte (A – A¹), într-o progresie imediată centrată pe transfigurarea Mântuitorului și pe vocea Tatălui din ceruri (B – B¹), totul culminând cu apariția celor doi mari profeți ai Vechiului Testament: Moise și Ilie (C – C¹).

Desigur, salutăm apariția acestei teze originale în peisajul biblic românesc, însă rămân o multitudine de întrebări deschise legate de faptul, dacă Sf. Luca a avut, într-adevăr, în minte, această preocupare retorică, atunci când a istorisit evenimentul Schimbării la Față, sau, astfel de artificii de subtilități exegetice țin doar de apanajul unor specialiști dornici de a adăuga mereu ceva nou scrisului lor, inventând ceea ce autorii originali n-au intenționat?

Ultimul capitol, este gândit bine în iconomia întregii cercetări, fiindcă vine, la nivel practic, să disemineze rezultatele obținute, constituindu-se într-un interesant Manual de practică omiletică, în care se punctează cheia unei predici reușite. Indispensabil predicatorilor, *pathos*-ul este – crede autorul cărții de față – secretul transmiterii mesajului cuvântului direct la inima ascultătorilor, indiferent dacă predica acestuia a beneficiat sau nu de un *captatio* elocvent, de argumentare stufoasă, de un stil oratoric-literal bine îngrijit sau de o încheiere exortativă adecvată. Legătura emoțională a predicatorului cu audiența sa este calea sigură de receptare a mesajului cuvântului rostit și de schimbare a vieții ascultătorilor potrivit puterii acestuia (cf. 2 Cor 2,10; Evr 4,12).

Dincolo de toate aceste reflecții, pe care le-am subliniat la modul general, marele merit al cărții de față este însăși tema ei, la care se adaugă dezvoltarea unei metodologii proprii de cercetare în domeniul criticismului retoric biblic, pe care autorul o prezintă în Argumentul lucrării.

De asemenea, încercarea de oferire a unei traduceri proprii unor texte biblice, însoțite de multe note infrapaginale explicative, care doresc să desfășoare toate nuanțele originale ale limbii Noului Testament; analiza retorică prudentă, care delimitează inspirat retorica biblică, cu particularitățile ei dinamice, de retorica clasică înțepenită în structuri și sistematizări aristotelice; vastul material bibliografic, fac din lucrarea de față, una reprezentativă pentru spațiul biblic românesc, putând fi considerată un demers de pionierat, care se cere, însă, îmbunătățit și actualizat și de alte viitoare cercetări de specialitate.

Cinste părintelui nostru doctorand pentru contribuția de față, căruia îi recomandăm să completeze proiectul său editorial printr-o nouă apariție

care să atingă și alte structuri retorice ale Noului Testament și, de ce nu, pe viitor, și pe cele ale Vechiului Testament, domeniu teologic în care se specializează printr-o teză de doctorat!

În încheiere: *Plus ultra!*

Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană